

15 ÉVES A KALEIDOSCOPE

Az élettudományok története a Kaleidoscope-ban

15 YEARS OF KALEIDOSCOPE

The history of life sciences in kaleidoscope

Prof. dr. Forrai Judit DSc

Semmelweis Egyetem Megelőző orvostani és Népegészségtani Intézet

Orvostörténeti Munkacsoport

forraijud@gmail.com

Rovatvezető:

Dr. habil. Krász Lilla PhD tanszékvezető

ELTE BTK [Kora Újkori Történeti Tanszék](#)

krasz.lilla@btk.elte.hu

Initially submitted Sept.10, 2025; accepted for publication Sept.30.2025

Abstract

From a closer perspective, history of the life sciences may be defined as the study of living organisms in ecological systems; in a broader sense, however, it covers the exploration of intrinsic interrelations of various scientific and historical disciplines – such as the history of ideas and science, the history of philosophy, and cultural sciences. Studies published in this section show the interdependence and mutual embeddedness of disciplines that may, at first glance, appear methodologically disparate and conceptually distant. At the same time, the section reflects an intellectual endeavour primary aim of which is to explore possible alternatives to the entrenched “*two-cultures model*” that, since the late eighteenth century, has separated the natural and social sciences and humanities. It seeks to create methodological frameworks for permeability between disciplines, by identifying, comparing, and analysing their commonalities, analogies, and divergences within shared analytical perspectives. This objective is clearly illustrated by the individual and thematic clusters of studies presented here – works that synthesise empirical findings from different fields, foreground theoretical innovations, discoveries, and epistemological shifts, and highlight both achievements and errors alike. Together, they chart those moments of transformation and paradigm change that have prompted the disciplines in question to reconsider their own assumptions, methods, and ways of thinking.

Kulcsszavak: multi- és interdiszciplinaritás, tudósprofilok, tudásáramlás, tudománykommunikáció, módszertani perspektívák

Keywords: multidisciplinary and interdisciplinarity, scholarly profiles, circulation of knowledge, science communication, methodological perspectives

Initially submitted Sept.1, 2025; accepted for publication Sept.30.2025

Rovat: Élettudományok története
Szerkesztő(k): Krász Lilla habil. PhD<http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=rovat&rovatid=63>

A „Élettudományok története” címmel szerkesztett rovat 2016-ban indult. Az itt összegyűlt szakirodalmi cikkek tartalomelemzése azt mutatja, hogy a publikációk széles spektrumon mozognak a tudománytörténet és interdiszciplináris megközelítések terén, különös tekintettel az élettudományokra és a humán területekre. A publikációk kronológiailag a 2016-os *Élettudomány-Történet* konferencia anyagától 2025-ös, a legfrissebb folyóirat megjelenéséig van jelen.

A 2025-ös évfolyam a jelenkorra és a humán területekre fókuszál, olyan témákkal, mint az egészségi állapottal összefüggő életminőség kutatásának története és módszertana, valamint az ápolástörténet szerepe a szakmai értékek és identitás kialakításában. Ez a két cikk az egészségügyi szakmák fejlődését és elméleti hátterét vizsgálja.

A 2024-es kötet egy klasszikusabb, korai újkori tudománytörténeti témát érint Robert Townson magyarországi utazásának botanikai vonatkozásait elemezve, bemutatva a természettudományos megfigyelések korabeli kereteit.

A 2023-as évfolyamot a „MULTIDISZCIPLINARITÁS ÉS TÖRTÉNETISÉG A TANÁRKÉPZÉSBEN” blokk uralja, amely nagyrészt a természettudományok és a történelem oktatásának metszéspontjait, módszertanát és elméleti alapjait boncolgatja. Itt szerepelnek a középkori mágnesség taníthatóságától kezdve a 18. századi tudományos ismeretek kortárs természettudományban való megjelenésén és a természettudományos műveltség definícióján át az informatika innovatív módszereinek pedagógiai alkalmazásáig terjedő cikkek. Kiterjed a pedagógusképzésre is, egy cikk a mozgássérült gyermekek inkluzív nevelésének programját mutatja be, hangsúlyozva a társadalmi szemléletformálást.

A régebbi, 2018-as és 2019-es cikkek főleg a 18–19. századi magyarországi tudományos tudás áramlásának mintázatait vizsgálják, fókuszba helyezve az orvosi írásmódokat, az álom filozófiai értelmezését, a georgikoni tanárok utazási instrukcióit, a statisztikatudomány előzményeit, az esztétikai irodalom emberképének változását, valamint a földrajzi gondolattól a geonómiáig tartó fejlődést.

Kategória	Szempont	Megfigyelés
Időbeli eloszlás	Megjelenés éve	A cikkek 2016–2025 közöttiek, legfrissebbek 2025-ösek; – egészségi állapot / életminőség kutatás metodológiája – ápolástörténet, szakmai identitás – botanikai megfigyelések történeti utazások során
Témák / fókuszterületek	Fő témák	– tanárképzés történeti és tudománytörténeti elemei (multidiszciplinaritás, tanítás, fizika, biológia) – természet-filozófia / tudománytörténeti áttekintés – orvosi tudás, kulturális antropológia, társadalmi szemlélet formálása inkluzív nevelésben
Szerzők típusa / hátér	Pozíció intézmény	/ Klinikai szakpszichológus, PhD hallgatók, habilitált kutatók, egyetemi tanársegédek, docensek, doktori iskolákban dolgozók. Intézmények: ELTE, Semmelweis, Szeged, Oktatási Hivatal stb.
Nyelv /	Nyelvek;	A címek magyar és angol változatban is megjelennek („...English title”

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Prof. dr. Forrai Judit DSc, Dr. habil. Krász Lilla PhD

Kategória	Szempont	Megfigyelés
hozzáférés	hozzáférhetőség	formában), open access (letölthetők).
Tematikai csoportok	Lehetséges klaszterek	fő csoportok: (1) egészségkutatás és életminőség, (2) ápolás és szakmai identitás, (3) tudománytörténet/növénytan/história-természettudomány, (4) pedagógusképzés és multidiszciplinaritás, (5) társadalmi/kulturális antropológiai vonatkozások.

A megjelent tanulmányok értékelése az alábbi szempontok szerint

Témaválasztás: A folyóirat különböző korszakokat és tudományterületeket ölel fel: botanikát, orvostörténetet, pedagógiát, természetfilozófiát, identitásformálást, stb.

Interdiszciplináris megközelítés: Több cikkben látható a multidiszciplinaritás hangsúlya (pedagógia + fizika + történelem, természetfilozófia + filozófia). Ez erőteljesen segíti, hogy ne csak szakmai szempontból, hanem mint történeti/kulturális jelenségként is értelmezzük a tudományt.

Történeti perspektíva: primér források, egykorú utazási feljegyzések, korabeli tudományos ismeretek vizsgálata – ezek gazdagítják a tudásunkat arról, honnan jöttek a modern tudományos/nevelési koncepciók.

Oktatási és identitásformáló aspektus: Az, hogy egyes cikkek nemcsak történeti leírást adnak, hanem vizsgálják, hogy ezek a történeti tanítási elemek hogyan segíthetnek a szakmai identitás alakulásában, értékek átadásában, aktuális nevelésben.

Regionális és nemzetközi kapcsolódás kérdése: Bár vannak utalások a külföldi tudomány recepciójára, botanikai utazásokra stb., nem világos, mennyire illeszkednek ezek a munkák globális tudománytörténeti diskurzusokhoz – mennyire használják összehasonlításban más országokkal, más kultúrákkal.

Elmélet vs. gyakorlati alkalmazhatóság: Az ápolástörténet, identitásformálás témáknál felmerülhet, hogy az eredmények mennyire hasznosíthatók az oktatásban, szakpolitikai döntéshozatalban; néhány cikk valószínűleg inkább elméleti-történeti, mint gyakorlati-intervenció.

Tartalomelemzés:

A rovatban megjelent írások többsége tudományos, szakmai jellegű. Főleg a **tudománytörténeti tanulmányok** dominálnak, gyakran multidiszciplináris vagy interdiszciplináris megközelítéssel.

Főbb kategóriák a címek alapján:

- 1. Tudománytörténeti esettanulmányok és életutak:** tudósok, tudományterületek, fogalmak vagy intézmények történelmi alakulása (pl. Bolyaiak, Robert Townson

- utazása, Dr. Pallagi Gyula, genetika, miliótan, bioszemiotika, fogászati amalgám, orvosi írásmódok, stb.).
2. **Módszertani és oktatási cikkek (tanárképzés):** a tudománytörténet és a természettudományok oktatásának kapcsolódása, multidiszciplinaritás, innovatív módszerek (pl. 2023/27-es kötet cikkei, melyek egy tematikus blokkot alkotnak).
 3. **Egészségügy- és orvostörténet:** konkrét egészségügyi témák, közegészségügy, ápolástörténet, betegségfogalmak története (pl. életminőség kutatása, ápolástörténet, kórházi fertőzések, lövészárok higiénája, közegészségügyi források).
 4. **Konferencia-összefoglalók:** két cikk csupán az "ÉLET-TUDOMÁNY-TÖRTÉNET" konferencia napjainak összefoglalója.
 5. **Interdiszciplináris társadalomtudomány:** a történet- és irodalomtudomány, a filozófia, a szociológia és a tudománytörténet metszéspontjai hangsúlyos szerepet kapnak (pl. prostitúció, zsidó kultúra, nők vezetővé válása, betegség mint poétikai eszköz, filozófiai értelmezések).

Témák szerinti csoportosítás:

A rovat témaválasztéka rendkívül **széleskörű** és **multidiszciplináris**, ahogy azt az "Élettudományok története" cím is sugallja, de túl is mutat azon, szorosan kapcsolódva a természettudományokhoz, a humán- és társadalomtudományokhoz egyaránt:

Főbb témakör	Címek/fogalmak)
Egészségtudomány és orvostörténet	Életminőség kutatás, ápolástörténet, kórházi fertőzések, fogászati amalgám, lövészárok higiénája, 3D nyomtatás, 18. századi orvosi írásmódok, közegészségügyi kérdések, Avicenna és farmakognózia.
Természettudományok története	Botanikai megfigyelések (Robert Townson), genetika (Festetics Imre), miliótan, biogeográfia, Bolyaiak (matematika), földrajzi gondolatok a geonómiáig, fizika (középkori mágnesség), bioszemiotika.
Tudomány- és filozófiatörténet	Eszmék, tudás áramlása (1770-1830), álom filozófiai értelmezése, statisztikatudomány, esztétikai irodalom, Carus betegségfogalma, bizonyítottsági státusz.
Társadalom- és kultúrtörténet	Prostitúció, feminista nézőpont a zsidó kultúrában, nők esélyegyenlőtlensége, mozgássérült gyermekek inkluzív nevelése, betegség a magyar irodalomban.
Pedagógia és oktatásmódszertan	Multidiszciplinaritás és történetiség a tanárképzésben, természettudományos műveltség, informatikai módszerek az oktatásban.

3. Módszerek (Címek és Szerzői Hátterek Alapján)

A tudománytörténeti rovatban a domináns módszertan a történeti, forráselemző és kontextuális megközelítés.

Módszer típus	Jellemzők, példák
Primer források elemzése	Levéltári kutatás (pl. Townson utazása, hadi naplók, 18. századi jogforrások, Kanizsay Orsolya terhessége, orvosi könyvek, korabeli források).

Módszer típus	Jellemzők, példák
Fogalom- és eszmetörténet	Fogalmak alakulásának vizsgálata (pl. geonómia, genetika, miliótan, bioszemiotika, betegségfogalom).
Multidiszciplináris/interdiszciplináris megközelítés	Különböző tudományágak (történelem, fizika, biológia, filozófia, irodalom, társadalomtudományok) metszéspontjainak vizsgálata (pl. a 2023/27-es tematikus blokk, Prostitúció, Betegség, mint poétikai eszköz).
Összefoglaló és elemző tanulmány	Egy tudományterület, módszertan vagy kutatás fejlődésének áttekintése (pl. életminőség kutatás, ápolástörténet, esztétikai irodalom).
Tudós életút vizsgálat	Életrajzi-tudománytörténeti monográfia (pl. Domszky Pál, Dr. Pallagi Gyula, Segner János András, Kovács Arisztid).

4. Szerzők Háttére

A szerzői kör rendkívül **változatos és széles spektrumot** fed le, ami a rovat interdiszciplináris jellegét tükrözi. A szerzők túlnyomó többsége felsőoktatási intézményekhez (egyetemek, főiskolák), kutatóintézetekhez vagy szakmai szervezetekhez kötődik.

Szerzői hátterek	Intézményekre és Szakterületekre
Egyetemi Oktatók és Kutatók (Humán- és Természettudományok)	ELTE (Történelemtudományi Doktori Iskola, BTK, TTK Földrajz), SZTE (Egészségtudományi Kar), PPKE, KRE, Debreceni Egyetem . Szakok: Történelem, Filozófia, Földrajz, Matematika, Pedagógia.
Egészségtudományi szerzői hátterek és orvosi szakemberek	Semmelweis Egyetem (Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika, Egészségtudományi Kar, Népegészségtani Intézet, Farmakognóziák Intézet, Pető András Kar). Szakemberek: klinikai szakpszichológus, tanársegéd, adjunktus, docens, professzor.
Doktoranduszok és végzős hallgatók	Több doktorandusz és végzős (pl. osztatlan tanárszakos) hallgató is szerepel, különösen a tanárképzésről szóló tematikus blokkban, ami a fiatal kutatók bevonását jelzi.
Kutatóintézeti és közgyűjteményi munkatársak	MTA (BTK Néprajztudományi Intézet, Természettudományi Kutatóközpont), Oktatási Hivatal, Magyar Nemzeti Levéltár, Szépművészeti Múzeum .
Külföldi intézmények	Pl. Georg-August-Universität Göttingen, Varsó

Három tematikus szám, illetve blokk is megjelent, melyeket az alábbiakban mutatunk be:

I. ÉLET-TUDOMÁNY-TÖRTÉNET Konferencia (2016/13. Kötet)

<http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=kotet&kotetid=41>

A legkorábbi, 2016-os önálló folyóiratszámba rendezett gyűjtemény az „ÉLET-TUDOMÁNY-TÖRTÉNET” konferencia anyagát öleli fel, tematikus blokkokba rendezve: „Tudományok határain: módszertani perspektívák”, „Tudós életutak”, „Tudomány, információ, medialitás”, „Eszmék, tudás, tudomány” és „Régi-új tudományok születése” stb.

Ezek a szekciók rendkívül sokszínűek, bemutatva például a szikomór történetét és fitoterápiás alkalmazását, magyar tudósok életútjait (pl. a Bolyaiak, Segner János András), a kórházi fertőzések történeti fejlődését, a fogászati amalgám kérdését, a nők vezetővé válását akadályozó tényezőket, a feminista és multidiszciplináris megközelítéseket a prostitúcióról szóló diskurzust, a zsidó kultúra kutatását, a 18. századi közegészségügyi jogforrásokat, a 3D nyomtatást az orvostudományban, az első világháborús lövészárk-higiéné, a betegséget, mint poétikai eszközt, az orvosi tudásszervezés gyakorlatait a 18. században, valamint a bioszemiótikát, a miliőtant, a biogeográfia és a genetika (Festetics Imre) történetét. Külön figyelmet kap a klasszikus orvoslás, Avicenna, Carl Gustav Carus és az ókori görög-római orvoslás története.

Ez a gyűjtemény átfogó képet ad a tudománytörténet, ezen belül az élettudományok, a természettudományok és a humán tudományok, különösen az orvostörténet, a pedagógia és a tudományos tudásátadás fejlődéséről, multidiszciplináris és magyarországi fókusszal, a korai újkortól a 21. századig.

A cikkek értékelése

Tematika	Cím (és DOI)	Szerző(k)	Tartalmi Fókusz	Módszertani Jellemzők
Tudós életutak	A szikomór története és fitoterápiás alkalmazása... (10.17107/KH.2016.13.447–456)	Győry Hedvig, Szentmihályi Klára, Katona Júlia, Blázovics Anna	A szikomór története, népi és ókori egyiptomi gyógyászati felhasználása.	Esettanulmány, interdiszciplináris (botanika, orvostörténet, egyiptológia).
	Dr. Pallagi Gyula (1867-1903) alakja Móricz Zsigmond regényeiben (10.17107/KH.2016.13.435–446)	Kántor Sándorné dr., Varga Tünde dr.	Dr. Pallagi Gyula orvos és Móricz Zsigmond irodalmi műveinek metszéspontja.	Irodalomtörténeti és biografikus elemzés.
	Egy életbe zárt tudomány (nem csak) történelmi vonatkozásai: Domszky Pál (10.17107/KH.2016.13.416–434)	Kowalak Andrzej	Domszky Pál életútján keresztül egy tudományág (valószínűleg a geográfia/térképészet) bemutatása.	Biografikus, történeti megközelítés.
	A Bolyaiak - Erdély művelődéstörténetében (10.17107/KH.2016.13.410–415)	Oláh-Gál Róbert dr.	Bolyai Farkas és Bolyai János szerepe Erdély kultúrtörténetében.	Tudománytörténeti és kultúrtörténeti elemzés.
	Adalékok Segner János András göttingeni korszakához (1735-1755) (10.17107/KH.2016.13.400–409)	Rab Irén	Segner János András neves tudós életútjának egy szakasza.	Klasszikus történeti/biografikus forráskutatás.
---	---	---	---	---
Módszertani perspektívák	Geográfiai adalékok a jelenkori népvándorlás kérdéséhez (10.17107/KH.2016.13.393–399)	Izsák Éva dr. habil. PhD	A népvándorlás (migráció) geográfiai és társadalmi aspektusai.	Geográfiai és társadalomtudományi módszerek.

Tematika	Cím (és DOI)	Szerző(k)	Tartalmi Fókusz	Módszertani Jellemzők
	Fogászati amalgám – avagy meddig él egy axióma az orvostudományban? (10.17107/KH.2016.13.387–392)	Matekovits György Prof. Dr.	Az amalgám használatának története és tudományfilozófiai megkérdőjelezése az orvostudományban.	Tudományfilozófiai/Etikai, orvostörténeti.
	Nagy ellenfeleink – az apró „húsevők”... kórházi fertőzések (10.17107/KH.2016.13.377–386)	Janik Leonárd dr.	A kórházi fertőzések történeti alakulása és modern közegészségügyi vonatkozásai.	Közegészségügyi és orvostörténeti elemzés.
	Imparitas Factorok. Esélyegyenlőtlenségi Tényezők, Trenka a nők vezetővé válása előtt (10.17107/KH.2016.13.349–376)	Magdolna dr. MSc	A nők vezetői szerepének és az esélyegyenlőtlenség tényezőinek vizsgálata.	Társadalomtudományi, nemzetközi összehasonlító módszerek.
	Feminista nézőpont a zsidó kultúra interdiszciplináris kutatásában (10.17107/KH.2016.13.328–348)	Hrotkó Larissza dr. PhD	A zsidó kultúra kutatása feminista és interdiszciplináris szempontból.	Kultúrtörténeti és feminista elméleti megközelítés.
	Prostitúcióról szóló diskurzus a századfordulón multidiszciplináris megközelítésben (10.17107/KH.2016.13.305–327)	Forrai Judit Prof. dr. DSc	A prostitúció multidiszciplináris (orvosi, társadalmi) megítélése a 19-20. század fordulóján.	Történeti diskurszuselemzés, orvostörténeti.
	Közegészségügyi kérdések XVIII. századi (jog)források tükrében (10.17107/KH.2016.13.294–304)	Feith Helga Judit dr. habil. Ph.D., Balázs Péter Dr. DSc.	A közegészségügy helyzete és szabályozása a 18. századi jogi forrásokban.	Jogtörténeti és forráselemzésre alapuló.
---	---	---	---	---
Tudomány, információ, medialitás	A szív és a nagyerek háromdimenziós nyomtatása... (10.17107/KH.2016.13.284–293)	Király László dr.	A 3D nyomtatás (modellezés) alkalmazása az orvostörténeti és technológiai áttekintés.	és
	A lövészárkok higiéniája... első világháborús hadi naplók alapján (10.17107/KH.2016.13.262–283)	Dezső Krisztina	Az I. világháborús lövészárkok egészségügyi helyzete hadi naplók alapján.	Forrásközpontú, mikrotörténeti kutatás.
	A betegség, mint poétikai eszköz a magyar irodalomban (10.17107/KH.2016.251–261)	Felszeghi Sára PhD	A betegség megjelenése, szerepe a magyar irodalomban.	Irodalomtudományi, komparatistikai elemzés.
	Táblázatokba zárt tudás? Az orvosi tudásszervezés gyakorlatai a 18. században (10.17107/KH.2016.13.232–250)	Krász Lilla dr. habil. PhD	A tudásszervezés (táblázatok) és a tudás terjedése a 18. századi orvoslásban.	és

Tematika	Cím (és DOI)	Szerző(k)	Tartalmi Fókusz	Módszertani Jellemzők
	)			
	Kanizsay Orsolya terhessége és Nádasy Ferenc születése (10.17107/KH.2016.13.218–231)	Bagi Zoltán Péter PhD	Eset történet egy főúri terhességről és szülésről.	Levéltári forrásokra épülő történeti esettanulmány.
	)			
	Egy terminológiai tévedés története (10.17107/KH.2016.13.211–217)	Gradwohl Edina PhD	Egy tudományos terminológia félreértésének vagy tévedésének történeti háttere.	Fogalom- és tudománytörténeti elemzés.
---	---	---	---	---
Eszmé, tudás, tudomány / „rég-új tudományok születése”	A biogeográfia kutatóprogramja. A kozmográfiáktól a Kosmosig (10.17107/KH.2016.13.199–210)	Both Mária dr. PhD	A biogeográfia tudományos programjának fejlődésének bemutatása.	Tudománytörténeti, és fejlődéstörténeti áttekintés.
	Bioszemiotika, egy fiatal tudomány... (10.17107/KH.2016.13.189–195)	Szívós Mihály CSc.	A bioszemiotika (az élet jelei) rövid történeti áttekintése és alapproblémái.	Elméleti/Tudományfilozófia i megalapozás.
	Korszakos felismerések és tévhitek a genetikában, Imre és a "genetika" (10.17107/KH.2016.13.175–188)	Festetics Szabó Attila Prof.Dr.	Festetics Imre szerepe a genetika (örökléstan) fogalmi fejlődésében.	Tudománytörténeti analízis.
	Húsz éve távozott az élők sorából Dr. Kovách Arisztid... (10.17107/KH.2016.13.165–174)	Prof. emer. Dr. Monos Emil	Dr. Kovách Arisztid élettanprofesszor életútja, rendszeréltan hazai úttörője.	Biografikus, emlékirói a jellegű.
	A miliótan története	Csorba F.László	A miliótan (környezeti hatások elmélete) történeti fejlődése.	Eszmetörténeti áttekintés.
	Az életre hangolt világegyetem (10.17107/KH.2016.13.153–158)	Gaál Botond DSc	Az élet és a világegyetem összefüggéseinek filozófiai/teológiai megközelítése.	Tudományfilozófiai, teológiai.
	Conjectura és emberi fejlődés Csernátóni Vajda Sámuel 1795-ös fordításában (10.17107/KH.2016.13.137–152)	Bodnár- Király Tibor dr. PhD	Csernátóni Vajda Sámuel fordításán keresztül az emberi fejlődés és a konjektúra fogalma.	Eszmetörténeti, fordítástörténeti elemzés.
	Bizonyítottsági státusz tudománytörténet, filozófiatörténet és tudományelmélet kereszteződési pontján (10.17107/KH.2016.13.97–136)	Kiss Endre Prof.DSc.	A bizonyítottság fogalmának vizsgálata a tudományfilozófia és elméleti történeti perspektívájából.	Tudományfilozófiai és

Tematika	Cím (és DOI)	Szerző(k)	Tartalmi Fókusz	Módszertani Jellemzők
	A szerelmi költészet fizioiógiajáról és patológiájáról Antonio Gazio orvosi könyve alapján (10.17107/KH.2016.13.78–86)	Molnár Dávid PhD	Antonio Gazio reneszánsz orvosi munkája és a szerelmi költészet kapcsolata.	Orvostörténeti és irodalmi-kultúrtörténeti.
	Carl Gustav Carus betegségfogalmának természetfilozófiai háttere (10.17107/KH.2016.13.87–96)	Gurka Dezső PhD	Carl Gustav Carus betegségfogalmának természetfilozófiai gyökerei.	Filozófiatörténeti elemzés.
	Avicenna és a modern farmakognózia (10.17107/KH.2016.13.63–77)	Blázovics Anna Prof. dr. D.Sc	Avicenna gyógyászati öröksége és a modern farmakognózia kapcsolata.	Tudománytörténeti és összehasonlító.
	Új nézőpontok a görög-római orvoslás történetében (10.17107/KH.2016.13.48–62)	Zimonyi Ákos doktorandusz	A görög-római orvoslás aktuális kutatási eredményei és perspektívái.	Ókortörténeti és tudománytörténeti áttekintés.

Általános értékelés szerint az "ÉLET-TUDOMÁNY-TÖRTÉNET" konferenciakötet (Kaleidoscope folyóirat, 2016/13. szám) cikkei rendkívül gazdag, sokszínű és interdiszciplináris jellegű, amely sikeresen valósítja meg a címben (Élet-Tudomány-Történet) megfogalmazott célkitűzéseket. A szerzői kör a hazai és nemzetközi tudományos élet neves képviselőiből áll, ami magas tudományos színvonalat feltételez.

Tartalmi és tematikai szempontból:

Interdiszciplinaritás és széles spektrum: A cikkek tematikailag rendkívül széles skálán mozognak, sikeresen ötvözve a természettudományokat (genetika, élettan, farmakognózia) a társadalomtudományokkal (közegészségügy, jogtörténet, szociológia, geográfia) és a bölcsészettudományokkal (irodalomtörténet, filozófiatörténet, eszmetörténet).

A kötet magja a tudománytörténet, amely keretet ad a tudós életutak, a tudományos fogalmak fejlődése (pl. genetika, miliótan, bioszemiotika) és a tudás terjedésének (pl. 3D nyomtatás, 18. századi tudásszervezés) vizsgálatának.

A folyóiratszám "**Módszertani perspektívák**" részében megjelenő cikkek (pl. nők vezetővé válása, népvándorlás, kórházi fertőzések, prostitúció) jelzik, hogy a kutatások nemcsak a múltra fókuszálnak, hanem aktuális, társadalmi szempontból is releváns kérdéseket boncolgatnak tudománytörténeti vagy módszertani szempontból.

Módszertani szempontból vizsgálva a primer forrásokra támaszkodik, naplókra, jogi dokumentumokra vagy régi orvosi/filozófiai szövegekre (pl. Gazio, Csernátoni Vajda Sámuel), ami erős forráskritikai alapú munkákra jellemző.

Filozófiai mélység is reprezentálva van, s a tudományfilozófia és eszmetörténet területén kiemelkedő (pl. bizonyítottsági státusz, betegségfogalom), ami elméleti megalapozottságot ad a blokknak. Multidiszciplináris jellegűek az írások, a tudományos és kulturális határterületek

is megjelennek (pl. betegség a költészetben, Pallagi doktor az irodalomban) komplex, összehasonlító módszertani érzékenységgel.

Összefoglalva

A "ÉLET-TUDOMÁNY-TÖRTÉNET" konferenciakötet cikk anyaga egy kiváló, hiánypótló gyűjtemény, amely a tudománytörténet és a határtudományok iránt érdeklődők számára alapvető olvasmány. A kötet nem csak a múlt tudományos teljesítményeit mutatja be, hanem aktívan hozzájárul a modern interdiszciplináris gondolkodás fejlesztéséhez is. A cikkek összessége jól tükrözi, hogy a tudománytörténet nem csupán elfeledett tények gyűjteménye, hanem az aktuális tudományos és társadalmi kérdések megértésének kulcsa is.

I. MULTIDISZCIPLINARITÁS ÉS TÖRTÉNETISÉG A TANÁRKÉPZÉSBEN-tematikus szám

Multidiszciplinaritás és Történetiség a Tanárképzésben (2023/27. Kötet)
<http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=kotet&kotetid=76>

A tematikus blokk cikkei kivétel nélkül az **oktatásmódszertan, a tudománytörténet, a filozófia és a pedagógia** határterületeit vizsgálják, fókuszban a kortárs tanárképzés reformjával és fejlesztésével. A kötet kiemelkedő értéke abban rejlik, hogy a multidiszciplinaritás és a történetiség elveit nem csupán elméletben, hanem közvetlenül az oktatási gyakorlatban alkalmazható módszerekként értelmezi.

1. Tematikai fókusz

A) A történetiség és filozófia beágyazása a természettudományi oktatásba

A blokk eme részterületét felölelő cikkek a természettudományi műveltség (scientific literacy) mélyítését célozzák azáltal, hogy bemutatják a tudományos ismeretek fejlődésének filozófiai és történeti hátterét.

Két cikk is konkrét példát mutat arra, hogyan lehet történelmi forrásokat bevonni a modern tanításba: Pipics János a középkori mágnesség taníthatóságát vizsgálja a kortárs fizikában. (történelem-fizika interdiszciplinaritás.) Lysewycz Adrienn és Pipics János a 18. századi tudományos ismeretek korabeli forrásokon alapuló felhasználásáról ír a kortárs természettudományban. (forráskritika-természettudományok összekapcsolása.)

Elméleti alapok: Ropolyi László cikke a filozófia, természetfilozófia és természettudomány viszonyát elemzi, elméleti háttérrel adva a tudománytörténeti megközelítésnek a tanárképzésben. Csorba F.László cikkében a természettudományos műveltség (scientific literacy) fogalmát definiálja és jellemzi, amely a korszerű tanárképzés egyik legfontosabb célja.

B) Pedagógiai módszertan és gyakorlati fejlesztések

A bloknak ezen része az aktuális pedagógiai problémákra ad válaszokat a tanárképzés kontextusában, fókuszban az innovációval és a társadalmi érzékenységgel. Valentné Albert Éva cikke az innovatív informatikai módszerek alkalmazását mutatja be a

természettudományos tárgyak oktatásában. (Digitális pedagógia.) Inkluzív pedagógia témakörben Tenk Miklósné Zsebe Andrea a mozgássérült gyermekek inkluzív nevelésébe ágyazott társadalmi szemléletformálást elősegítő pedagógiai programot mutat be, kiemelve a pedagógusképzés társadalmi felelősségét. Gyakorlati pedagógiai alapokat Czakó Kálmán cikke a tanárképzésben bevált akciókat és megelőzési módszereket foglalja össze, a gyakorlatorientált tudásátadás fontosságát hangsúlyozva.

2. Módszertani értékelés

A blokk cikkanyaga a kvalitatív és gyakorlatorientált kutatási módszereket alkalmazza:

Történeti/Dokumentumelemzés: A hallgatói cikkek (Pipics, Lysewycz) alapja a történeti források és a korabeli tudományos szövegek elemzése, melyek tartalmát a modern tantervekbe adaptálják.

Elméleti/Fogalomtisztázás: Ropolyi László és Csorba F.László munkái tudományfilozófiai és pedagógiai elméletek (pl. természetfilozófia, scientific literacy) rendszerezésére és értelmezésére épülnek.

Fejlesztő/Gyakorlatközpontú Kutatás: A pedagógiai cikkek (Valentné Albert Éva, Tenk Miklósné Zsebe Andrea, Czakó Kálmán) a pedagógiai programok, módszerek és bevált gyakorlatok bemutatására, értékelésére és adaptálására fókuszálnak.

3. A szerzők nevesítése és háttere

A szerzői kör rendkívül koherens és jól felépített, az akadémiai ranglétrán több szintet is képvisel:

Szerző(k)	Affiliáció és Rang	Szakmai Hátterének Erőssége
Pipics János, Lysewycz Adrienn	ELTE BDPK, végzős hallgatók (történelem-fizika/biológia)	A tanárképzés legújabb generációjának bevonása, a történelem-természettudományok interdiszciplináris gyakorlati alkalmazása.
Ropolyi László	ELTE BTK, tudománytörténész, filozófus, PhD	Erős filozófiai és tudománytörténeti elméleti alap biztosítása.
Csorba F.László	Oktatási Hivatal, tanár, tudománytörténész	A pedagógiai elmélet és a gyakorlati oktatáspolitikai összekapcsolása.
Valentné Albert Éva	Semmelweis Egyetem, Pető András Kar, adjunktus	A modern módszertan és az IT bevitel a természettudományi oktatásba.
Tenk Miklósné Zsebe Andrea	Semmelweis Egyetem Pető András Kar, PhD főiskolai tanár, dékán	Pedagógiai vezetés és a speciális/inkluzív nevelés területén szerzett mély szakértelem.
Czakó Kálmán	PPKE, CSc. egyetemi docens	A tanárképzés gyakorlati és megelőzési aspektusainak áttekintése.

Összegzés

A tematikus blokk cikkanyaga a tanárképzés aktuális, központi kérdéseire koncentrált, hangsúlyozva a tudománytörténet és a filozófia szerepét a pedagógusok szakmai felkészítésében. A témák rendkívül relevánsak a 21. századi oktatás számára, a szerzői gárda pedig biztosítja az elméleti mélységet és a gyakorlati hasznosíthatóságot egyaránt. A hallgatói cikkek szereplése különösen pozitív, mivel közvetlenül tükrözi a tanárképzésben folyó munkát. A rovat összessége kiemelkedő, modern és gyakorlatorientált hozzájárulás a hazai pedagógusképzés szakirodalmához.

II. A TUDOMÁNYOS TUDÁS ÁRAMLÁSÁNAK MINTÁZATAI MAGYARORSZÁGON, 1770-1830 című tematikus blokk (2018/17. kötet) cikkei <http://www.kaleidoscopehistory.hu/index.php?subpage=kotet&kotetid=56>

A tematikus blokk cikkanyaga kiválóan dokumentálja és elemzi a magyarországi tudományos élet „hosszú 18. századának” meghatározó folyamatait: a tudás intézményesülését, a külföldi recepciót és az új tudományágak (episztemék) megszületését. A témaválasztás, a forrásközpontú megközelítés és a szerzői kör szakmai súlya a rovatot a kora újkori és felvilágosodás kori magyar tudománytörténet kiemelkedő gyűjteményévé teszi.

1. Tartalmi fókusz

A szekció tematikája a tudás keletkezésének, rögzítésének és terjedésének mechanizmusaira koncentrál a Kárpát-medencében, szigorúan a megadott időkeretek között.

Szerző(k)	Cím	Tartalmi Fókusz
Prof. Kurucz György	A „technological journey” normái: georgikoni tanárok utazási instrukciói...	A Georgikon tanárainak utazási instrukciói mint a technológiai tudás átadásának (vándorlás útján történő terjesztésének) dokumentumai. (Intézmény- és Agrártudomány-történet).
Krász Lilla	„Megfigyelve leírni, leírva megfigyelni”... Az orvosi írásmódok episztemikus fordulata a 18. században	A tudományos leírás módszertanának és az orvosi írásmódnak a változása, mint az orvostudomány episztemikus fordulata a 18. században. (Orvostörténet és Tudományfilozófia).
Sz. Kristóf Ildikó	„Ezeknél szebb óráim soha sem voltak”... emlékezet és kánonformálás a kulturális antropológia tudományának korai forrásaiban...	A kulturális antropológia/néprajz mint tudományág korai forrásainak elemzése, fókuszban az emlékezet és a kánon szerepével. (Néprajz- és Antropológiatörténet).
Bodnár-Király Tibor	„Államleírás állam nélkül” statisztikatudomány magyarországi előzményeiről	A statisztikatudomány hazai gyökereinek, különösen az államleírás (Descriptio Status) mint korai forma vizsgálata. (Közigazgatás- és Tudománytörténet).
Gurka Dezső	Az álom filozófiai értelmezésének kezdetei a 18–19. századi Magyarországon	Az álom jelenségének filozófiai-pszichológiai recepciója és korai értelmezései a felvilágosodás korában. (Filozófia- és Pszichológiatörténet).
Balogh Piroska	A magyarországi esztétikai irodalom emberképének változása és a göttingeni tudományos recepció...	Az esztétikai gondolkodás változásai, kiemelt hangsúllyal a göttingeni egyetem (mint tudásközpont) hatásának recepcióján. (Eszmetörténet és Germanisztika).

Összegzés

Ez a rovat kiemelkedő, mély és forrásalapú hozzájárulás a magyar tudománytörténet kutatásához. A tematikus egység (1770–1830) révén koherens képet kapunk arról, hogyan ment végbe a modern tudományok intézményesülése és a gondolkodás átalakulása Magyarországon a felvilágosodás és a reformkor fordulóján. A módszertani szigor (forráselemzés, episztemológiai fókusz) és a szerzők szakmai tekintélye garantálja a cikkek magas tudományos értékét és tartós relevanciáját.

Az Élettudomány története rovat négy legjobb cikke:

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

Prof. dr. Forrai Judit DSc, Dr. habil. Krász Lilla PhD

A rangsor megállapítása szubjektív, mert a „legjobb” minőséget lehet a téma újdonsága, a módszertani mélység, a multidiszciplináris relevanciája, vagy a tudományterületre gyakorolt hatása alapján is értékelni. Ezt a rangsorolást a **téma kiemelkedő interdiszciplinaritása, módszertani ambíciója és a szélesebb körű tudománytörténeti jelentősége** alapján mutatjuk be az AI segítségével.

A négy legjobb cikk (Interdiszciplinaritás és Jelentőség Alapján)

Cikk címe	Szerző(k)	Kötet	Indoklás
A druidáktól a termométerig Robert Townson botanikai megfigyelései az 1793. évi Máté magyarországi utazásának tükrében	Szentkereszti	2024/28	Mélyreható esettanulmány és forráskutatás: Egy konkrét, korai újkori utazó (Robert Townson) primer forrásainak elemzésével mutatja be a botanika és a természettudományos megfigyelés (a druidáktól a hőmérőig) állapotát és módszereit Magyarországon a 18. század végén. A cikk mély történelmi és tudománytörténeti rálátást nyújt.
Az egészségi állapottal összefüggő életminőség kutatásának története és módszertanának alakulása	Lisincki Anna Mária	2025/30	Aktuális relevancia és módszertani fókusz: Egy olyan kulcsfogalom (életminőség) történeti és módszertani evolúcióját vizsgálja, amely a modern egészségtudomány egyik alappillére. A történeti áttekintés mellett a módszertani progresszus elemzése különösen hasznos a klinikai pszichológia és egészségügyi kutatás számára.
Táblázatokba zárt tudás? Az orvosi tudásszervezés gyakorlatai a 18. században	Krász Lilla	2016/13	Episztemológiai és forráskritikai jelentőség: A cikk a tudásszervezés (episztemológia) történeti módszereit elemzi, konkrétan a 18. századi orvosi táblázatokat. Ez a megközelítés rávilágít arra, hogyan konstruálódott és vált autoritássá az orvosi tudás, ami kulcsfontosságú a tudománytörténet elméleti megértéséhez.
„Megfigyelve leírni, leírva megfigyelni”. Az orvosi írásmódok episztémikus fordulata a 18. században	Krász Lilla	2018/17	Szakmai nyelvezet és tudományos forradalom: A tudományos nyelvezet, a beszámolók és leírások (írásmódok) szerepét vizsgálja a tudományos paradigmaváltásban (<i>episztémikus fordulat</i>). A cikk kiemelkedően fontos, mivel a tudomány nem csak a felfedezésekről szól, hanem azok kommunikálásának, dokumentálásának a változásáról is.

Részletes elemzése

1. A druidáktól a termométerig Robert Townson botanikai megfigyelései... (2024/28) Dr. Szentkereszti Máté, DOI: [10.17107/KH.2024.28.10](https://doi.org/10.17107/KH.2024.28.10)

- Miért kiemelkedő? Ez egy klasszikus, mély tudománytörténeti esettanulmány, amely egy konkrét történelmi szereplő forrásain keresztül világítja meg egy korszak tudományos állapotát.
- Interdiszciplinaritás: Összeköti a történelemet (utazás, Magyarország 1793-ban), a botanikát (megfigyelések), és az esztétikát (a "druidák" mint archaikus tudás és a "termométer" mint a modern tudomány szimbóluma).
- Módszer: esetalapú primer forrás elemzés a tudományos gondolkodás fejlődésének illusztrálására.

2. Az egészségi állapottal összefüggő életminőség kutatásának története és módszertanának alakulása (2025/30) Dr. Lisincki Anna Mária, DOI: [10.17107/KH.2025.30.9](https://doi.org/10.17107/KH.2025.30.9)

- Egyik lábával a történelemben, másik lábával a jelenlegi klinikai kutatásban áll. A cikk nemcsak a múltat tekinti át, hanem a jövőbeni módszertani kihívásokat is segít megérteni.
- Interdiszciplinaritás: Összeköti a pszichológiát, a közegészségügyet és a történelemet. A "health-related quality of life" fogalma a 21. századi orvoslás egyik központi mérőszáma.
- Módszer: Történeti fejlődés és módszertani áttekintés (historiográfia).

3. Táblázatokba zárt tudás? Az orvosi tudásszervezés gyakorlatai a 18. században (2016/13) Dr. Krász Lilla habil. PhD, DOI: [10.17107/KH.2016.13.232-250](https://doi.org/10.17107/KH.2016.13.232-250)

- Ez a cikk az orvostudomány tárgyán túllépve, a tudás struktúrájának és vizualizációjának történetét vizsgálja. A táblázatok használata a rendszerezés és az információhatalom kérdéseit veti fel.
- Interdiszciplinaritás: Tudománytörténet, információtudomány és episztemológia (tudáselmélet) határterülete.
- Módszer: Fogalom- és tudásszervezési elemzés, a források formai jegyeinek vizsgálata.

4. „Megfigyelve leírni, leírva megfigyelni”. Az orvosi írásmódok episztémikus fordulata a 18. században (2018/17) Dr. Krász Lilla habil. PhD, DOI: [10.17107/KH.2018.17.249-260](https://doi.org/10.17107/KH.2018.17.249-260)

- A cikk a tudomány mélyebb működését érinti: hogyan befolyásolja a megfigyelés rögzítésének és a leírásának módja azt, amit és ahogyan tudományos ténynek tekintünk. Az *episztémikus fordulat* utal a tudományos világlátás alapvető változására.
- Interdiszciplinaritás: Orvostörténet, nyelvfilozófia és tudományfilozófia.
- Módszer: A tudományos nyelv (diskurzus) és a források retorikai, strukturális elemzése.

A kiválasztott cikkek közös jellemzője, hogy nem pusztán a tények történetét mutatják be, hanem a módszerek, a tudás szervezésének és az eszmék fejlődését is vizsgálják, ami kiemeli őket a pusztán narratív történeti áttekintések közül.